

general theory, special and methodological knowledge in perspective to use it in future teaching, which provides conscious need in mastering basics of future teaching and behavior.

Prospects of the research are associated with profound studying of mechanisms of the influence of educational-research activity of students on a sustainable positive motivation to pedagogical activity, further correction of the process of training at the pedagogical university using motivational value priorities, thereby increasing its efficiency.

Key words: *future teachers of natural sciences, motivation, pedagogical activity, professional readiness, professional training, level of satisfaction of chosen profession.*

УДК 37.013

І. П. Парфентьева

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

ПЕДАГОГІЧНО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ АРТЕМІЯ ВЕДЕЛЯ У ВОКАЛЬНИХ КЛАСАХ ХАРКІВСЬКОГО КОЛЕГІУМУ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається педагогічно-творча діяльність А. Л. Веделя як складова української духовної хорової спадщини ХVІІІ ст. Розглянуто основні етапи педагогічної діяльності видатного українського диригента й композитора кінця ХVІІІ ст. та формування філософської думки того часу. Простежується взаємозв'язок композиторської та педагогічної діяльності в Харківський період життя композитора. Матеріали статті мають практичне значення в навчальному процесі спеціальності «Музичне мистецтво» при вивченні предметів диригентсько-хорового циклу.

Ключові слова: *музичне мистецтво, хорова духовна музика, духовні концерти, вокальні класи.*

Постановка проблеми. Останнім часом поширилась увага до духовності в усіх сферах громадського життя, зокрема культурі, музичному мистецтві. Особливо це стосується духовної хорової спадщини. Усе більше керівників хорових колективів приваблюють твори культового напрямку, де відчуваються щирі почуття до чогось глибинного в нашій душі, що довгі роки не відкривалося багатьом людям. Виступи хорових колективів такого напрямку приваблюють слухачів у різних містечках нашої країни і за кордоном. Поширюється проведення різноманітних фестивалів, конкурсів духовного напрямку, до яких залучаються кращі виконавські колективи з різних кінців світу.

Мета статті – проаналізувати педагогічно-творчу діяльність А. Л. Веделя як складової української духовної хорової спадщини ХVІІІ ст.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХVІІІ століття музична творчість регентів та композиторів нерозривно пов'язувалася з їхньою педагогічною діяльністю. Основними центрами освіти в той час були духовні колегіуми, училища, академії.

Видатний педагог, вихователь, музикант Артемій Лук'янович Ведель жив і працював у складний відрізок часу (остання третина ХVІІІ ст.), коли відбувалося національно-культурне поневолення українського народу. Народився він у 1767 році в Києві на Подолі, здобув загальну музичну освіту в

Київській академії, куди його було віддано в дитячому віці. В Академії у А. Л. Веделя відкрився чудовий голос (тенор рідкісного діапазону, гнучкості та краси). Як свідчив один із сучасників композитора В. Зубковський, А. Ведель пристрасно любив співати канти: «Улюбленою розвагою його було співання священних гімнів і кантів, що були поширені серед студентів академії. Для цього він запрошував до себе малих півчих» [1, 23].

Участь А. Веделя у великому студентському хорі як співака-соліста, а потім регента сприяла глибокому освоєнню усього його репертуару. З великим успіхом керував він хором академії, керівником якого був призначений ще у філософському класі. Хор обов'язково співав під час урочистих богослужінь у Братській церкві, тому всі церковні піснеспіви були відомі кожному його учасникові. Крім півчого хору, який користувався особливою повагою у слухачів, існував ще й студентський оркестр, у якому Ведель був першим скрипалем-солістом.

Педагогічна діяльність, життя та творчість А. Веделя досі майже не досліджені. У ХХ столітті друкувалися наукові статті про музичну творчість педагога та його життя. Ідеї та робота цієї талановитої людини на терені освіти та виховання майже не висвітлені.

Серед наукових досліджень життя та творчості видатного українського композитора ХVIII ст. виділяється монографія І. Соневицького «Артем Ведель і його музична спадщина», яка була видана у Нью-Йорку у 1966 р. Автор створив солідну джерельну базу для своїх наукових досліджень, спромігшись дістати матеріал про біографію композитора, майже повну збірку творів митця. Поданий до монографії список використаних автором джерел та літератури (зокрема нотних матеріалів) становить близько 100 найменувань. У дослідженні досить докладно викладені проблеми нотографії хорової спадщини композитора, зокрема автор згадує 21 хоровий концерт, з яких 14 – опублікованих, та подає відомості про ті твори, які йому були відомі.

Освітницька діяльність та музична творчість А. Л. Веделя проходила у великих центрах тогочасного культурного життя: Києві, Москві, Харкові, і мала значний вплив на формування музично-педагогічної думки того часу. Розпочалася вона ще в роки навчання композитора у Києво-Могилянській академії (1776–1787). Уже там у нього виявився талант педагога-хормейстера. «Пение академического хора Ведель довёл до высокой степени совершенства. Украшением этого хора был он сам со своим чудным тенором, привлекавшим к нему общее внимание киевлян. Слава о нём, как отличном регенте и певце, распространилась далеко за пределы Киева» [1, 382].

З березня 1788 року до грудня 1792 року педагогічна та концертна діяльність видатного регента проходила в Москві. Капели головнокомандуючих військами Москви і Московської губернії П. О. Єропкина та О. Прозоровського, якими почав керувати А. Л. Ведель,

швидко піднімалися, кожна у свій час, на професійний рівень виконання, що було ще одним свідченням педагогічного та мистецького таланту керівника цих хорів [2, 3].

Після повернення до Києва А. Л. Ведель продовжував викладати в Києво-Могилянській Академії. На той час у місті перебував штаб українського піхотного корпусу, шефом якого був генерал-поручик А. Я. Леванідов, за порадою якого композитор поступив на військову службу і став капельмейстером корпусного хору, який за дуже короткий час під його керівництвом здобув славу найкращого хору Києва.

15 квітня 1796 року А. Я. Леванідов отримав указ Сенату від 20 березня того ж року, у якому йшлося про те, що: «генерал-поручику А. Я. Леванідову слід виконувати обов'язки генерал-губернатора Харківського і Воронезького». Від'їжджаючи до Харкова, А. Я. Леванідов взяв із собою і А. Веделя та найкращих співаків та музикантів. Приблизно на початку літа 1796 року розпочалася організація нового намісницького хору в Харкові [3].

Узагалі, інтенсивність музичного життя Харкова наприкінці XVIII ст. досягла свого апогею завдяки приїзду А. Л. Веделя.

За умови наполегливої педагогічної та виховної роботи А. Л. Веделя мистецький рівень намісницького хору значно зріс. Крім цього, композитор викладав музику і спів у вокальному класі Харківського колегіуму. Директором цього навчального закладу в той час був В. І. Кудрицький. Д. Багалій у своїй роботі «Історія міста Харкова» уважно розглядає історію створення та життя колегіуму за весь час його існування. «Кроме пяти элементарных школ в Харькове существовало (с 1726 года) перенесенная с Белгорода архиерейская школа, получившая название Харьковского коллегиума и переименованная в XIX веке в духовную семинарию. Хотя она была учреждена Белгородским епископом и представляла из себя духовную школу для воспитания будущих священников, но в её внутреннем строе были особенности, делавшие её как бы всесословной средней школой и в сильной степени расширявшие её образовательное влияние на местную среду...». Далі у своєму огляді колегіуму Д. Багалій розглядав діяльність А. Л. Веделя у Вокальних класах цього навчального закладу. Можна зробити висновок, що педагогічна та регентська діяльність митця мали значний вплив на культурний розвиток Харкова наприкінці XVIII століття. Як педагог, він віддавав усі свої сили навчанню та вихованню хлопчиків, навчав їх ірмологічної грамоти, партесної музики, брав участь у наборах півчих до вокального класу й хору. Знайдені й навчені А. Л. Веделем півчі від'їжджали до Петербургу та приймалися до Придворної капели, якою керував Д. Бортнянський. Останній високо цінував професійну педагогічну роботу А. Л. Веделя й називав харківські вокальні класи «музичною академією». А. Ведель постійно звертався з пропозиціями до керівництва колегіуму щодо поповнення та збереження вокального потенціалу учнівського хору. Зокрема,

він запропонував керівництву значно збільшити кількість півчих для того, щоб набори до Капели, які проводилися регулярно, не позначалися на якості училищного хору. Ці турботи були не безпідставними, оскільки відплив співацьких кадрів із Харкова, що набув у останній третині XVIII століття глобального характеру, безумовно, збіднював музичні сили регіону.

Час роботи А. Л. Веделя в Харкові був періодом розквіту таланту композитора. Його регентська діяльність поєднувалася з композиторською. Він писав багато музики, і, за свідченням сучасників, кожний його твір швидко завойовував популярність. Духовні концерти митця вивчали у вокальних класах, виконували в міських церквах, де, за свідченнями очевидців, їх можна було почути й наприкінці XIX століття.

6 листопада 1796 року померла Катерина II. Ця дата стала переломним моментом у харківському періоді життя композитора. Павло I, як відомо, був противником реформ своєї матері і ворогом її фаворитів і прихильників. А. Я. Леванідов був теж зарахований до їх числа. Його корпус було розпущено, Харківсько-Воронізьке намісництво ліквідовано, а А. Я. Леванідова відправлено у відставку. Новим начальником Слобідсько-Української губернії було призначено О. Г. Теплова, який теж із прихильністю ставився до А. Л. Веделя. Наведемо невелику історичну довідку. Олексій Григорович Теплов походив з відомого дворянського роду. У грудні 1796 року був зведений у дійсні статські радники і призначений губернатором м. Харків. Займався благоустроєм міста, зокрема, тієї його частини, що сьогодні відома як «Університетська гірка». У період його губернаторства були побудовані лікарня наказу суспільного піклування і будинку для училищ. Пізніше у його родині виховувався відомий історик Д. Н. Бантиш-Каменський, який писав про нього так: «...він мав кращу музику в Росії, їм утворену, і сам прекрасно грав на скрипці. Людина великої доброти, вірний друзям своїм, приємний у товаристві, нраву завжди веселого...». Він так само, як і Леванідов, був меломаном, але справа була не лише в ньому. За наказом Павла I ліквідувалися всі полкові хори і оркестри, «не положені» за штатним розписом. У композитора зникла можливість займатися музичною діяльністю у війську. Він подав у відставку і перейшов на цивільну службу у відомство губернатора О. Г. Теплова.

Висновки. А. Л. Ведель продовжував керувати губернаторським хором та працювати в казенному училищі. За розпорядженням О. Теплова він їздив по Харківській губернії набирати півчих до придворного хору. Але поле його діяльності знову звузилося. За правління Павла I культурно-мистецьке та громадське життя Харкова майже завмерло. 10 жовтня 1797 року вийшов указ царя про заборону співати в церквах духовні концерти. 1 березня 1798 року сталося об'єднання Казенного училища, де працював Ведель, з Головним народним училищем. Таким чином, складалася ситуація, за якої в композитора вже не було умов для широкої музичної

діяльності. Мабуть, саме це і стало причиною від'їзду А. Л. Веделя до Києва. Усього за два роки свого перебування в Харкові митець залишив після себе велику музичну спадщину. Його твори й зараз виконуються у храмах міста. Видатні хорові колективи Слобожанщини у своїх концертах із великим успіхом виконують його твори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аскоченский В. И. Киев с его древнейшим училищем – Академиею / В. И. Аскоченский. – В 2 ч. – К., 1856. – Ч. 2. – С. 23.
2. Артемій Ведель – розшуки і повідомлення. // Українська культура. – 1997. – № 8. – С. 36–38.
3. Боровик М. До 200-річчя Артема Веделя // Український історичний журнал. – 1967. – № 8. – С. 127–128.
4. Кук В. Артем Ведель – геній і великий мученик / В. Кук // Культура і життя. – 1998. – 14 жовтня. – С. 3.
5. Кук В. Харківські школи – колегія та додаткові класи / В. Кук // Український історичний журнал. – 1970. – № 7. – С. 97–101.
6. Петрушевский В. О личности и церковно-музыкальном творчестве А. Л. Веделя / В. Петрушевский // Труды Киевской духовной академии. – К., 1901. – № 7.
7. Соневицький І. Артем Ведель і його музична спадщина / І. Соневицький. – Нью-Йорк, 1966.

РЕЗЮМЕ

Парфентьева И. П. Педагогическо-творческая деятельность Артемия Веделя в вокальных классах Харьковского коллегиума в конце VIII столетия.

В статье рассматривается педагогическая и творческая деятельность А. Л. Веделя как составляющая украинского духовного хорового наследия XVIII века. Рассмотрены основные этапы педагогической деятельности выдающегося украинского дирижера и композитора конца XVIII века и формирования философской мысли того времени. Прослеживается взаимосвязь композиторской и педагогической деятельности в Харьковский период жизни композитора. Материалы статьи имеют практическое значение в учебном процессе специальности «Музыкальное искусство» при изучении предметов дирижерско-хорового цикла.

Ключевые слова: музыкальное искусство, хоровая духовная музыка, духовные концерты, вокальные классы.

SUMMARY

Parfentyeva I. Artemiy Vedel's pedagogical and creative activity in the vocal classes of Kharkiv collegium at the end of the XVIII century.

Recently the attention to spirituality in all the spheres of public life, in culture, in music art has expanded. This is particularly true in the case of spiritual choral heritage. The performances of the choirs of such direction attract listeners of different towns in our country and abroad.

At the end of the XVIII century musical creativity of regents and composers was closely connected with their teaching. The main centers of education at the time were religious collegiums, colleges, academies. An outstanding teacher, educator, musician A.Vedel lived and worked in the last third of the XVIII century. That period was associated with the national-cultural enslavement of Ukrainian people. He got general and serious musical education at the Kiev Academy, where he opened a wonderful voice – a rare tenor range, flexibility and beauty. A.Vedel's participation in large student choir as a singer-soloist, then regent contributed to a thorough knowledge of all his repertoire.

With great success he led the choir academy, the head of which he was appointed is

the philosophical class. The choir always sang during the solemn worship church mass, so all church hymns were known to each of its members. In addition to the choir of singers who enjoyed great respect among the audience, there was also a student orchestra, in which A. Vedel was a first violin soloist.

Teaching, life and work of A. Vedel have been little studied yet. In the twentieth century were published scientific articles about musical creativity of the teacher and his life. The ideas and work of this talented man on the field of education and training are almost uncovered. Among the research on the life and works of famous Ukrainian composer of the XVIII century stands out the monograph I. Sonevytskiy's "Artem Vedel and his musical heritage", which was published in New York in 1966. The author created a solid source base for their research, managing to obtain material for a biography of the composer, almost complete collection of artist's works.

A. L. Vedel's activities and musical creativity were connected with major centers of cultural life: Kiev, Moscow, Kharkov, and had a significant influence on the musical and educational thought at the time. The composer taught music and singing in the vocal class of Kharkov Collegium. As a teacher, he devoted all his strength to training and education of boys. After two years of his stay in Kharkiv the artist left a great musical heritage. His works are now performed in the temples of the city. Outstanding choirs of Slobozhanshchina with great success perform his works at their concerts.

Key words: *music, choral spiritual music, spiritual concerts, vocal classes.*

УДК: 37.036: [159.954.3+159.955.2] -057.874

Н. О. Пасічник

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЧЕРЕЗ ЗМІЦНЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ОБРАЗНИМ І ПОНЯТІЙНИМ МИСЛЕННЯМ

У статті розкривається вплив взаємозв'язку образного й понятійного мислення на успішність процесу розв'язання творчих задач та формування в цілому творчого потенціалу особистості молодшого школяра. Визначено рівні взаємозв'язку між зазначеним видами мисленнєвої діяльності та показано їх детермінуючий вплив на особливості перебігу творчого процесу в дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: *образне і понятійне мислення; творча задача; задум; образ-ідея; молодший школяр.*

Постановка проблеми. Дослідження творчого потенціалу особистості завжди було актуальним, оскільки на кожному етапі свого розвитку суспільство потребує особистостей, які можуть швидко, вільно, цілеспрямовано й лабільно розв'язувати проблемні задачі, знаходити рішення «важких» завдань і продукувати творчі ідеї. Важливою умовою розвитку творчого потенціалу є інтелектуальний та моральний розвиток особистості. Саме тому, ми погоджуємося з І. М. Щербаковою, яка наголошує, що «основними завданнями сучасної педагогіки і психології виховання (найважливішої складової педагогічної психології) є дослідження закономірностей активного й цілеспрямованого формування особистості людини, що певною мірою обумовлено конкретними матеріальними й духовними потребами суспільства» [3, 94].